

Hos den som i likhet med mig är intresserad av folkliga musiktraditioner ger redogörelsen för stadsmusikanternas fejder mot alla intränglingar många tankar. En sådan fundering handlar om att repertoaren bör ha varit gemensam, om musikbeställare faktiskt kunde välja mellan privilegierade och oprilegierade musiker. Det innebär att stadsmusikanterna kunde den folkliga smakens musik, men kanske också att oprilegierade musiker kände till delar av stadsmusikanternas repertoarer. I så fall finns här konkreta illustrationer av hur musik från olika sociala sammanhang vandrat mellan olika grupper.

En annan tanke som dyker upp berör stadsmusikanternas utsatthet. Dessa yrkesmän var innehavare av kungligt privilegium, vilket onekligen var prestigefullt. Men till vardags var deras anseende inte större än att de på egen hand fick kämpa för sin rätt. I realiteten var deras status därför inte särskilt hög, vilket i sig är en påminnelse om yrkets ursprung i medeltidens rättslösa lekare.

Koudals magnifika studie om stadsmusikantväsendet i Danmark är, om man så vill, en socialhistorisk undersökning med musiken i centrum. En efter en framträder dessa musikanter på bokens scen, där vi som läsare kan följa deras öden. Jens Henrik Koudal reser dessa hedervärda yrkesmäns minne och skriver samtidigt en översikt över det danska stadsmusikantssystemet som kommer att äga giltighet i många år framöver.

Gunnar Ternhag

Inger Sørensen: *Hartmann. Et dansk komponist-dynasti*. Gyldendal, København 1999. 656 s., ill., noder, ISBN 87-00-34688-8, kr. 498.

Komponistbiografien som faglitterær genre er en problematisk størrelse. Inden arbejdet overhovedet kan gå i gang, må forfatteren tage stilling til utallige spørgsmål vedrørende metode og fremstillingsform. Et stående dilemma er, hvordan behandlingen af henholdsvis liv og værk skal vægtes og ikke mindst hvilken struktur der skal vælges – adskilt eller vævet sammen i en fortløbende beretning. Hertil kommer spørgsmålet om sproget. Skal der anvendes musikvidenskabeligt fagsprog eller lægmandssprog? I et snævert sprognområde som det danske løses det sidste spørgsmål ofte ud fra simple markedsøkonomiske

interesser, og derfor indledes sådanne bøger ofte med en besværgelse af typen 'bogen henvender sig til et fagligt publikum, men vil også kunne læses af den interesserede lægmand'. På dette område er Inger Sørensens bog da heller ingen undtagelse.

Desværre er det, som om Inger Sørensen ikke har gjort sig de nævnte problemstillinger helt klart, inden hun tog fat. Hun har villet alt for meget med denne bog og er derfor kommet til at sætte sig mellem flere stole. Allerede den ganske ambitiøse undertitel udtrykker dette forhold. Ret beset er der tale om en regulær J.P.E. Hartmann-biografi (kapitel 2-13) med en længere indledning (kapitel 1) og et omfangsrigt efterskrift (kapitel 14 og epilog). Hvis Inger Sørensen virkelig skulle have levet op til bogens undertitel, havde det fordret en ganske anderledes grundig gennemgang af bedstefaderen Johanns og sønnen Emils liv og levned for slet ikke at tale om senere skud på stammen som Niels Viggo Bentzon og dennes søn Nikolaj Bentzon. De to sidstnævnte lades i denne bog helt ude af betragtning. Hertil kommer, at der skal mere end familiebånd til at legitimere en sammenhængende fremstilling som denne – hvor er den røde tråd? Bogen burde derfor nok snarere have samlet sig om og have heddet: *J.P.E. Hartmann*.

Den centrale del – J.P.E. Hartmann-delen – er opbygget således, at de første kapitler udgør en fortløbende kronologisk fremstilling, medens formen fra omkring kapitel 6 skifter til punktudslag omkring Hartmanns liv og virke. Det kan der være mange gode grunde til. Derimod er det vanskeligt at forstå, hvorfor fx kapitlet om Musikforeningen har udviklet sig til en veritabel institutionshistorie, medens Hartmanns virke som organist og lærer ved konservatorium omtales mere sporadisk.

Disse indvendinger til trods kan man ikke andet end blive dybt imponeret over den kolossale mængde data om J.P.E. Hartmann, der her frenlægges. Inger Sørensen har tidligere stået for en monumental Hartmann-brevudgave, som da også ganske naturligt udgør det væsentligste fundament for biografien.¹ Men samtidig er det også bogens svaghed. Fremstillingen forbliver i for høj grad inden for familien Hartmanns fire vægge. I det hele taget kunne man ønske sig, at Inger Sørensen i højere grad havde søgt at perspektivere Hartmanns liv og værk i forhold til den europæiske musikalske samtid.

Selv om bogen er en typisk 'Liv og værk'-skildring, er der ingen tvivl om, at forfatteren har følt sig mest kaldet til at fremlægge den biografiske side af sagen, medens behandlingen af selve musikken mere har karakter af pligtarbejde. Ikke alle genrer gennemgås lige udførligt, især står kammermusikken påfaldende svagt. Værkanalyserne tilhører den deskriptive takt-for-takt analysemetode, derimod går Inger Sørensen ikke ind i en mere principiel diskussion af Hartmanns bud på helt centrale formproblemer som fx sonateformen. Og det er en skam. For skønt det er almindeligt kendt, at Hartmann udviklede sin musikalske stil hele livet, foreligger der stadig ikke en fyldestgørende beskrivelse af, hvori denne udvikling bestod.

Et alvorligt savn er fraværet af en egentlig værkfortegnelse. Det, der ifølge indholdsfortegnelsen (s. 5) anføres som "Værkregister" og som på s. 643 bærer overskriften "Register over værker af familien Hartmann", viser sig nemlig kun at være et alfabetisk titelindeks over værker, som er nævnt i bogen. Det nærmeste man kommer en værkfortegnelse er en tidstavle fra 1726 til 1900, hvor begivenheder i Hartmannslægten opregnes side om side med værktitler.

I betragtning af at bogen er blevet til med støtte af Statens Humanistiske Forskningsråd og derfor må forventes at have karakter af en videnskabelig fremstilling, forekommer det noget problematisk, at Inger Sørensen bogstavelig talt ikke forholder sig til den hidtidige Hartmann-forskning, som fx Angul Hammerichs og Richard Hoves monografier fra hhv. 1916 og 1934. Og det virker i denne forbindelse ganske uforståeligt, at Lisbeth Ahlgren Jensens konferensspeciale, *Emma Hartmann. Kvinde og komponist i den borgerlige musikkultur* (København 1988), angiveligt ikke skulle have været til disposition. Ikke mindre må det undre, at Lothar Brix' dissertation, *Die Klaviermusik von Johann Peter Emilius Hartmann. Ein Beitrag zur musikalischen Romantik in Skandinavien* (Göttingen 1971), end ikke er nævnt i den afsluttende litteraturliste. Dette afholder dog ikke forfatteren fra at citere Brix tre gange på siderne 262 og 269 uden nogen form for dokumentation. Det sidste må naturligvis bero på en fejltagelse og er øjensynlig et udtryk for, at bogen er blevet til under stort tidspres (skulle bogen være klar til 100-året for J.P.E. Hartmanns død?). I det hele taget er bogen langt fra fri for skønhedspletter, fx kunne man godt have ønsket sig lidt større ortografisk konsekvens, ligesom den af-

sluttende litteraturliste burde have været efterset en sidste gang inden trykningen. Så var Weyses breve nok ikke blevet placeret under C – det første af Weyses initialer. Blandt oversigten over anvendte aviser og tidsskrifter mangler desuden *Magazin der Musik*, som omtales s. 40.

Sproget er nøgternt, til tider lidt tungt. Følgende sætning skulle nærværende anmelder i det mindste læse to gange, før han var helt med: "De sidste år af sit liv var Ludwig Hartmann overgraver ved Garnisons Kirke, hvor hans yngre bror, August Wilhelm, var organist, og ved Ludwigs død i 1831 tog denne sig af enken, kaldet "Tante Jette", der i mange år havde et institut for piger og i sine sidste år boede hos nevøen J.P.E. Hartmann, efter at dennes første kone var død i 1851 til sin egen død otte år senere" (s. 47-48). Så skulle det vist være på plads!

Bogen er rigt illustreret med både sort-hvide- og farve-reproduktioner. Ikke mindst har det været overordentligt interessant at få lejlighed til her at se mange af de familieportrætter, som i dag er i privateje.

Til trods for en ganske imponerende indsamling af primært biografisk materiale, lykkes det ikke at rigtigt for forfatteren at ændre eller tilføje væsentlige aspekter til det allerede kendte J.P.E. Hartmann-billede. Men først og fremmest savner man en grundigere og mere perspektiverende analyse af værkerne. En sådan ville kunne etablere en musikalsk fundering af postulatet om Hartmann som værende ikke blot en samlende skikkelse i det 19. århundredes danske musikliv men også en betydelig komponist, hvis værker kan bære ud over markeringen af 100-året for hans død.

Niels Bo Foltmann

¹ Inger Sørensen (ed.): *J.P.E. Hartmann og hans kreds. En komponistfamilies breve 1780-1859*, København 1999. Anmeldt i *Dansk Årbog for Musikforskning* 27 (1999), s. 104-5.

Steen Chr. Steensen: *Musik er liv. En biografi om Carl Nielsen*. Fisker og Schou, Frederiksberg 1999. 388 s., ill., noder, ISBN 87-90057-95-3. Inkl. 3 cd'er: *Carl Nielsen. De seks symfonier*. London Symphony Orchestra, dir. Ole Schmidt. Kr. 398.

Steen Chr. Steensen's biography of Carl Nielsen begins with the controversy following the celebrations for the composer's sixtieth birthday in 1925. It is now widely accepted that the poignant